

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ,
МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЮРИДИЧНА
АКАДЕМІЯ УКРАЇНИ імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО»

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК

**ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
ТА СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ»**

**(відповідно до вимог ECTS)
для студентів I курсу**

Харків
«Право»
2011

ББК 71(4УКР)
Н 15

*Рекомендовано до видання редакційно-видавничою радою
університету (протокол № 3 від 06.06.2011 р.)*

У к л а д а ч і : В. О. Лозовой,
Л. В. Анучина,
Н. П. Пасмор,
Г. С. Савченко,
О. В. Сердюк,
О. А. Стасевська,
О. В. Уманець

Навчально-методичний посібник для самостійної роботи та семінарських занять з навчальної дисципліни “Історія української культури” (відповідно до вимог ECTS) для студентів I курсу / Уклад.: В. О. Лозовой, Л. В. Анучина, Н. П. Пасмор та ін. – Х.: Нац. ун-т “Юрид. акад. України”, 2011. – 42 с.

ББК 71(4УКР)

© Національний університет
«Юридична академія України», 2011
© «Право», 2011

1. В С Т У П

Навчальна дисципліна “Історія української культури” є складовою гуманітарного та соціально-економічного циклу навчального плану. Метою її вивчення є засвоєння і систематизація знань щодо сутності, соціального призначення, особливостей формування й еволюції української культури.

Історія вітчизняної культури є частиною історії світової культури, її особливою гілкою. Витоки цього самотутнього явища сягають далекого минулого, а його своєрідність, неповторність пов’язані з особливостями менталітету українського народу.

Згідно з навчальним планом обсяг годин на опанування навчальної дисципліни складає 36 год лекцій, 32 год семінарських занять та 32 год, відведені на самостійну роботу студентів. Матеріал дисципліни поділений на три змістових модуля, кожен з яких передбачає засвоєння знань щодо особливостей певного етапу еволюції вітчизняної культури. Так, змістовий модуль I – “Феномен української культури та її генеза від давніх часів до Середньовіччя” містить у собі відомості про характер становлення української культури, модуль II – “Українська культура XIV – XVIII ст.” надає студентам змогу опанувати питання, пов’язані з особливостями вітчизняної культури періоду появи та розповсюдження в ній ідей Ренесансу та Просвітництва, III – “Українська культура XIX – поч. XXI ст.” передбачає визначення характеру розвитку національної культури Нового та Новітнього часів. Підсумковою формою контролю є семестровий іспит.

У результаті вивчення навчальної дисципліни “Історія української культури” студенти повинні:

знати

- сутність культури, її структуру, закономірності еволюції;
- особливості зародження і формування української культури;
- особливості еволюції української культури на різних історичних етапах: давніх часів, часів Київської Русі та Галицько-Волинського князівства, доби XIV – XVII ст., Нового та Новітнього часів;

вміти

- визначати характерні риси української культури;
- характеризувати особливості української культури різних історичних етапів;
- визначати характер зв’язку української культури на різних етапах її еволюції зі світовим культурним процесом;
- орієнтуватися в національному культурному надбанні.

2. ЗАГАЛЬНИЙ РОЗРАХУНОК ГОДИН ЛЕКЦІЙ, СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ, САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

№ п/п	Тема	Усього годин	У тому числі		
			лекції	семінари	самостій- на робота
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ I. Феномен української культури та її генеза від давніх часів до Середньо- віччя					
1	Феномен української куль- тури	16	6	6	4
2	Культурні процеси на тери- торії України у давні часи	6	2	2	2
3	Культура Київської Русі та Галицько-Волинського князівства	12	4	4	4
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II. Українська культура XIV – XVIII ст.					
4	Культура України XIV – I пол. XVII ст.	14	6	4	4
5	Українська культура II пол. XVII – XVIII ст.	18	6	6	6
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ III. Українська культура XIX – поч. XXI ст.					
6	XIX ст. в історії українсь- кої культури	18	6	6	6
7	Українська культура XX ст.	11	4	3	4
8	Українська культура часів незалежності	5	2	1	2
Разом		108*	36	32	32

* Із них – індивідуальна робота 8 год.

ЗАТВЕРДЖЕНО
вченою радою
Національного університету
“Юридична академія України
імені Ярослава Мудрого”
(протокол № 10 від 20.05.2011 р.)

3. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ “ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ”

Розділ I. ФЕНОМЕН УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ ТА ЇЇ ГЕНЕЗА ВІД ДАВНІХ ЧАСІВ ДО СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ

Феномен української культури

Культура як суспільне явище. Варіанти осмислення сутності культури. Визначення культури. Культура і природа, культура і цивілізація. Суб’єкти культури. Структура і функції культури.

Типологізація культури. Національна і світова культура. Особливості становлення та еволюції національної культури. Мова і національна культура. Національна ідея та її значення для розвитку національної культури.

Становлення та еволюція української культури. Менталітет українців. Архетипи української культури.

Українська національна ідея. Особливості української культури.

Культурні процеси на території України у давні часи

Характеристика первісної культури.

Первісна культура на теренах України. Трипільська культура, культура іраномовних племен, антична культура, культура слов’ян.

Слов'янська міфологія. Символічні образи світу слов'ян.
Пам'ятки культури давніх часів.

Культура Київської Русі та Галицько-Волинського князівства

Характеристика середньовічного типу культури. Візантійський і західноєвропейський типи культури, їх значення у формуванні культурних орієнтирів Київської Русі.

Формування середньовічного типу культури Київської Русі.

Писемність та освіта в Київській Русі. Пам'ятки мистецтва.

Татаро-монгольська навала та її наслідки для української культури.

Культура Галицько-Волинського князівства. Успадкування здобутків культури Київської Русі.

Пам'ятки культури Галицько-Волинського князівства.

Р о з д і л II. УКРАЇНЬКА КУЛЬТУРА XIV – XVIII ст.

Культура України XIV – I пол. XVII ст.

Культура Відродження як перехідний етап від культури Середньовіччя до культури Нового часу.

Реформація – ідейна основа Північного Відродження. Контрреформація.

Мистецтво як втілення духовних цінностей доби.

Культурні процеси в Україні XIV – I пол. XVII ст. Духовна експансія Польсько-Литовської держави та Речі Посполитої. Духовні орієнтири. Багатомовність. Збереження середньовічних традицій Київської Русі. Діалог з європейською культурою. Ідеї Ренесансу та Реформації в українській культурі.

Духовна консолідація та процес формування української нації. Селянство, міщанство, духовенство, аристократія та коза-

цтво як культуротворчі сили.

Культурні осередки: братства, церкви та монастирі, освітні заклади. Формування системи освіти. Книгодрукування.

Традиції та новації в українському мистецтві. Новий герой і нові жанри українського мистецтва. Здобутки літератури, образотворчого мистецтва, музики, архітектури тощо.

Українська культура II пол. XVII – XVIII ст.

Соціокультурна ситуація та основні ознаки культури Західної Європи XVII ст. Активізація процесу розвитку національних культур. Нове бачення Всесвіту та людини.

Характеристика західноєвропейської культури XVIII ст.

Художня панорама Західної Європи XVII – XVIII ст. як віддзеркалення світоглядних настанов часу (бароко, класицизм, реалізм, рококо, сентименталізм).

Західноєвропейські культурні процеси XVII – XVIII ст. та українська культура.

Духовне життя України II пол. XVII – XVIII ст. Особливості культури.

Система освіти. Національні традиції і європейські ідеї у філософії.

Феномен козацького бароко. Досягнення української літератури, театру, архітектури, образотворчого та музичного мистецтва.

Р о з д і л III. УКРАЇНСЬКА КУЛЬТУРА XIX – ПОЧ. XXI СТ.

XIX ст. в історії української культури

Головні риси західноєвропейської культури XIX ст. Ідея соціального прогресу. Актуалізація національної проблеми. Людина як творець суспільства.

Європейське мистецтво: відбиття світоглядних орієнти-

рів доби.

Європейський культурний простір і українська культура.

Культура України XIX ст. Осмислення проблем національної самоідентифікації, мови, національної еліти.

Ідея національного самоствердження. Звернення до національно-культурного надбання.

Романтичні ідеї, ідеї лібералізму та слов'янської єдності. Народництво та громади. Проблема вибору шляхів розвитку нації. Револьюційні ідеї та політичні об'єднання.

Культурні процеси в Україні кінця XIX – початку XX ст. Українська інтелігенція.

Створення державної системи освіти. Професіоналізація освіти.

Розвиток технічних, природничих та гуманітарних наук. Наукові товариства.

Романтичні, класицистичні та реалістичні спрямування в українському мистецтві. Розвиток національної літератури. Вітчизняний театр. Формування вітчизняної професійної музичної школи. Вітчизняна образотворча школа. Досягнення української архітектури.

Формування професійної художньої освіти та критики.

Українська культура XX ст.

Соціокультурна ситуація та характеристика культури XX ст. Масова та елітарна культура. Модернізм, постмодернізм та реалізм.

Проблеми світової культури XX ст. і українська культура.

УНР та її культурна політика. Утворення СРСР і культурна політика радянської влади.

Характеристика української радянської культури 20–30-х рр.

Особливості української культури 40 – 50-х рр. Шестидесятицтво та дисиденство в радянській Україні. Тенденції розвитку культури часів перебудови.

Різностямованість художніх пошуків у мистецтві 20-х рр. Соціалістичний реалізм – офіційний метод художньої творчості. Нові форми організації мистецького життя – творчі художні спілки, товариства.

Досягнення української літератури, кінематографа, живопису, музики, архітектури, скульптури, театру.

Українська культура часів незалежності

Особливості культурних процесів на межі ХХ – ХХІ ст. Роль української діаспори у вітчизняних культуротворчих процесах.

Зміни в системах освіти, культурно-освітньої роботи, масової інформації та комунікації.

Українська культура в контексті процесів глобалізації: позитивні та негативні наслідки.

Мистецьке втілення духовних змін. Особливості художнього життя і його нові форми.

Стильовий плюралізм сучасної української літератури, театру, живопису.

4. ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Семінар 1. Культура як суспільне явище (4 год)

П л а н

1. Сутність і зміст культури.
  - 1.1. Осмислення поняття культури в різні історично-культурні епохи.
  1. 2. Структура, суб'єкт і функції культури.
2. Закономірності розвитку культури.
3. Типологізація культури.
4. Національна культура в системі світової культури.
  - 4.1. Менталітет – фундамент національної культури.
  - 4.2. Чинники формування національної культури.

Список літератури

Див. в кінці посібника: 1, 3, 6, 10, 14, 17, 20, 21.

Семінар 2. Феномен української культури (2 год)

П л а н

1. Характер становлення і розвитку української культури.
  1. 1. Природно-географічні умови.
  1. 2. Соціально-економічні чинники.
2. Менталітет українців.
3. Основні ознаки української культури.

Список літератури

Див. в кінці посібника: 4, 6, 7, 12, 13, 14, 15, 17.

**Семінар 3. Культурні процеси на території України
у давні часи (2 год)**

П л а н

1. Визначальні риси первісної культури.
2. Досягнення Трипільської культури.
3. Полілог культур на українських теренах у давнину.
4. Характеристика культури слов'ян.

Список літератури

Див. в кінці посібника: 1, 2, 3, 4, 6, 9, 10, 12, 14, 15, 17, 20.

Семінар 4. Культура Середньовіччя (2 год)

П л а н

1. Головні ознаки середньовічного типу культури.
2. Особливості візантійської культури.
3. Культура західноєвропейського Середньовіччя.
4. Художні здобутки Візантії та Західної Європи як концентроване утілення духовних пошуків епохи.

Список літератури

Див. в кінці посібника: 1, 2, 3, 6, 10, 14, 17, 21.

**Семінар 5. Культура Київської Русі та Галицько-
Волинського князівства (2 год)**

П л а н

1. Характеристика культури Київської Русі.
2. Особливості культури Галицько-Волинського князівства.

3. Характеристика художніх пам'яток доби.

Список літератури

Див. в кінці посібника: 1, 2, 3, 4, 6, 8, 10, 13, 14, 15, 17, 21.

Семінар 6. Культура Західної Європи XIV – XVI ст. (2 год)

П л а н

1. Особливості культурних процесів в Західній Європі XIV – XVI ст.
2. Характеристика культури Італійського Відродження.
3. Головні риси культури Північного Відродження.
4. Мистецтво Італійського та Північного Відродження.

Список літератури

Див. в кінці посібника: 1, 2, 3, 6, 10, 14, 15, 17, 21.

Семінар 7. Духовні процеси в Україні XIV – I пол. XVII ст. (2 год)

П л а н

1. Умови розвитку української культури XIV – I пол. XVII ст.
2. Синтез середньовічних традицій, ренесансних і реформаційних ідей як підґрунтя розвитку культури України XIV – I пол. XVII ст.
3. Роль духовенства, селянства, міщанства, козацтва та аристократії в збереженні духовної єдності українського народу.
4. Мистецтво як втілення духовних настанов доби.

Список літератури

Див. в кінці посібника: 1, 2, 3, 4, 6, 8, 10, 13, 14, 15, 17, 21.

Семінар 8. Характеристика культури Західної Європи XVII – XVIII ст. (2 год)

П л а н

1. Характерні риси культури XVII ст.
2. Сутність духовних пошуків епохи Просвітництва.
3. Художні здобутки Нового часу.

Список літератури

Див. в кінці посібника: 1, 3, 6, 10, 14, 15, 17, 20.

Семінар 9. Духовне життя в Україні II пол. XVII – XVIII ст. (4 год)

П л а н

1. Умови розвитку української культури II пол. XVII – XVIII ст.
2. Характеристика барокового світогляду в Україні.
3. Досягнення освіти та науки.
4. Мистецькі пошуки доби.
5. Феномен козацького бароко.

Список літератури

Див. в кінці посібника: 1, 2, 3, 5, 6, 8, 10, 13, 14, 15, 16, 17, 21.

Семінар 10. Європейська культура XIX ст. (2 год)

П л а н

1. Особливості європейської культури XIX ст.
2. Розмаїття світоглядних позицій в культурі XIX ст.: романтизм, позитивізм, еволюціонізм.
3. Світ європейського мистецтва XIX ст.

Список літератури

Див. в кінці посібника: 1, 3, 6, 10, 14, 15, 16, 17, 20.

Семінар 11. Українська культура XIX ст. (2 год)

П л а н

1. Українська культура в умовах духовного підпорядкування Російській імперії та імперії Габсбургів.
2. Питання національної самоідентифікації, мови, національної еліти.
3. Проблема вибору шляхів буття нації в діяльності суспільних об'єднань і політичних організацій.
4. Характеристика української культури на межі XIX–XX ст.

Список літератури

Див. в кінці посібника: 1, 2, 3, 4, 6, 10, 13, 14, 15, 16, 17, 21.

Семінар 12. Мистецтво України XIX ст. (2 год)

П л а н

1. Розмаїття спрямувань в українському мистецтві – романтизм, класицизм, реалізм, імпресіонізм, модернізм.
2. Досягнення української літератури, театру, музики,

образотворчого мистецтва та архітектури.

3. Меценатство в Україні.

Список літератури

Див. в кінці посібника: 1, 2, 3, 4, 6, 8, 9, 10, 13, 14, 15, 16, 17, 19, 21.

Семінар 13. Характеристика світової культури ХХ ст. (2 год)

П л а н

1. Умови розвитку світової культури ХХ ст.
2. Головні риси культури ХХ ст.
3. Особливості реалізму, модерністського та постмодерністського світобачення.

Список літератури

Див. в кінці посібника: 1, 3, 6, 10, 14, 15, 16, 17, 21.

Семінар 14. Українська культура ХХ ст. (2 год)

П л а н

1. Особливості культурної політики СРСР та УРСР.
2. Характеристика радянської української культури.
3. Українська культура часів незалежності.
4. Провідні тенденції художнього життя України на межі ХХ – ХХІ ст.

Список літератури

Див. в кінці посібника: 1, 2, 3, 6, 7, 11, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 21.

5. ПОТОЧНИЙ (МОДУЛЬНИЙ) ТА ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ

Опис предмета курсу

Курс	Напрямок, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчального курсу (структура залікового кредиту)
<p>Кількість кредитів ECTS: 3,0</p> <p>Модулів: 2</p> <p>Змістових модулів: 3</p> <p>Загальна кількість годин: 108</p> <p>Тижневих годин: 4</p>	<p>6.0601 “Право”</p> <p>7.06001 “Спеціаліст”</p>	<p>Обов’язкова:</p> <p>Модуль I</p> <p>Лекції: 36</p> <p>Семінарські заняття: 32</p> <p>Модуль II</p> <p>Самостійна робота: 32</p> <p>Індивідуальна робота: 8</p> <p>Вид контролю: іспит</p>

ОРГАНІЗАЦІЯ ПОТОЧНОГО МОДУЛЬНОГО КОНТРОЛЮ

Оцінювання знань студентів з історії української культури здійснюється на основі результатів поточного модульного контролю (ПМК).

Завданням ПМК є перевірка розуміння та засвоєння навчального матеріалу змістового модуля, змісту окремих тем, розділу в цілому, умінь застосовувати отримані знання при вирішенні професійних завдань.

Оцінювання результатів ПМК здійснюється викладачем наприкінці вивчення кожного модуля.

Складовими ПМК є:

а) оцінка активності та рівня знань при обговоренні питань семінарських занять, відвідування відповідних форм навчального процесу, самостійне доопрацювання окремих тем чи питань – до 5 балів;

б) оцінка за модульну контрольну роботу – до 8 балів. Перелік питань, порядок і час складання модульних контрольних робіт, критерії оцінювання визначаються кафедрою і доводяться до відома студентів на початку навчального року.

Максимальна кількість балів за один змістовий модуль – 13.

Підсумковий бал за результатами ПМК визначається під час останнього семінарського заняття і максимально складає 39 балів. Результати ПМК знань студентів вносяться до відомості обліку поточної успішності.

6. ІНДИВІДУАЛЬНА РОБОТА СТУДЕНТІВ

Відповідно до вимог “Положення про організацію навчального процесу в кредитно-модульній системі підготовки фахівців” індивідуальна робота студентів з дисципліни “Історія української культури” виконується в таких формах:

- написання рефератів;
- складання конспекту наукової праці;
- написання наукової роботи в студентському науковому гуртку (проблемній групі) з історії української культури;
- участь у студентських конференціях, конкурсах, олімпіадах;
- анотація прочитаної додаткової літератури.

Вибір студентом видів індивідуальної роботи здійснюється самостійно за власними інтересами та узгодженням з викладачем теми, плану та загальної спрямованості висвітлення матеріалу. Максимальна оцінка за індивідуальну роботу – 11 балів.

Методичні рекомендації до написання реферату. Написання реферату передбачає такі етапи роботи:

1. вибір теми;
2. підбір і ретельне опрацювання літератури;
3. складання плану;
4. безпосередньо викладення матеріалу.

Методичні рекомендації до написання конспекту наукової праці. Така форма роботи повинна розпочинатися з уважного ознайомлення з відповідною науковою працею і на основі цього – формулювання основних думок її автора. Також необхідно визначити сутність та особливості позиції автора щодо основних проблем роботи, його аргументів і міркувань, специфіку фактографічного матеріалу, використаного автором.

Загальні вимоги до рефератів, конспектів наукових праць. Обсяг реферату та конспекту наукової праці – до 15 сторінок. Робота повинна мати титульну сторінку, на якій зазначено тему, дані про студента, який виконав роботу, та викладача, який її перевіряв. Оптимальною є така структура роботи:

- план;

- вступ;
- власне викладення матеріалу;
- висновки;
- список використаної літератури.

Ілюстративний матеріал, у разі його використання, може бути розташований наприкінці роботи або у відповідних її розділах.

Інші види індивідуальної роботи виконуються у формах, погоджених з викладачем.

Організацію, контроль та оцінку якості виконання індивідуальної роботи здійснює викладач, який веде семінарські заняття, або викладач, який керує студентським науковим гуртком (проблемною групою) з історії української культури. Індивідуальна робота подається для перевірки не пізніше ніж за 30 днів до початку екзаменаційної сесії.

7. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ УСПІШНОСТІ СТУДЕНТІВ

Визначення загальної успішності студента з даного предмета складається з результатів ПМК (максимально 39 балів), результатів виконання індивідуальної роботи (максимально 11 балів) і підсумкового контролю знань (ПКЗ) – іспит (максимально 50 балів).

У разі невиконання завдань ПМК з об'єктивних причин студенти мають право з дозволу декана (викладача) скласти їх до останнього семінарського заняття. Час і порядок складання визначає кафедра та деканат.

Підсумковий контроль знань студентів (ПКЗ) з історії української культури проводиться у формі іспиту з вузлових питань дисципліни.

Конкретний перелік питань, що охоплюють весь зміст навчальної дисципліни, критерії оцінювання знань, порядок і час складання модульних контрольних робіт визначаються кафедрою і доводяться до студентів на початку навчального року.

До відомості обліку підсумкової успішності заносяться сумарні результати в балах ПМК, індивідуальної роботи та ПКЗ.

Підсумкова оцінка з навчальної дисципліни виставляється у залікову книжку відповідно до наступної шкали.

Оцінка за шкалою ECTS	Визначення	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за 100-бальною шкалою, що використовується в НУ "ЮАУ"
A	ВІДМІННО – відмінне виконання лише з незначною кількістю помилок	5	90-100
B	ДУЖЕ ДОБРЕ – вище середнього рівня з кількома помилками	4	80-89
C	ДОБРЕ – в цілому правильна робота з певною кількістю незначних помилок		75-79
D	ЗАДОВІЛЬНО – непогано, але зі значною кількістю недоліків	3	70-74
E	ДОСТАТНЬО – виконання задовольняє мінімальні критерії		60-69
FX	НЕЗАДОВІЛЬНО – потрібно попрацювати перед тим, як перескласти	2	35-59
F	НЕЗАДОВІЛЬНО – необхідна серйозна подальша робота, обов'язковий повторний курс		1-34

8. ОРІЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО ІСПИТУ

1. Поняття “культура” та структура культури.
2. Основні підходи до осмислення сутності культури.
3. Суб’єкт культури.
4. Культура і цивілізація.
5. Функції культури.
6. Сутність та структура духовної культури.
7. Традиції та новації як чинники розвитку культури.
8. Принципи типологізації культури.
9. Національна культура в системі світової культури.
10. Основні чинники становлення та еволюції національної культури.
11. Головні чинники становлення української культури.
12. Мова в системі національної культури.
13. Особливості еволюції української культури.
14. Основні риси української культури.
15. Українська національна ідея.
16. Характеристика українського менталітету.
17. Архетипи української культури.
18. Ознаки первісної культури.
19. Особливості первісної культури на території України.
20. Полілог культур в давні часи на території України.
21. Трипільська культура.
22. Культура прадавніх слов’ян.
23. Основні пам’ятки культури давніх часів на українських теренах.
24. Особливості середньовічного типу культури.
25. Особливості західноєвропейського та візантійського варіантів середньовічного типу культури.
26. Пам’ятки мистецтва Західної Європи та Візантії доби Середньовіччя.
27. Характеристика культури Київської Русі як середньовічного типу культури.
28. Християнство як основа середньовічного світогляду Київської Русі.
29. Духовні осередки Київської Русі.
30. Втілення духовних цінностей в мистецтві Київської Русі.
31. Особливості культурних процесів в Галицько-Волинському князівстві.
32. Пам’ятки мистецтва Київської Русі та Галицько-Волинського князівства.
33. Характеристика культури доби Відродження.

34. Італійське Відродження.
35. Північне Відродження.
36. Ідеал людини доби Відродження.
37. Особистість митця доби Відродження.
38. Мистецтво Італійського Відродження.
39. Мистецтво Північного Відродження.
40. Українська культура та європейські культурні процеси XIV – XVI ст.
41. Характеристика української культури XIV – I пол. XVII ст.
42. Культурні відносини з Литвою і Польщею XIV – I пол. XVII ст.
43. Роль духовенства, міщанства, козацтва, селянства та аристократії у збереженні національної культури в Україні XIV – I пол. XVII ст.
44. Феномен козацтва.
45. Осередки культури в Україні XIV – I пол. XVII ст.
46. Роль братств в еволюції української культури XIV – I пол. XVII ст.
47. Освіта, наука, книгодрукування в Україні XIV – I пол. XVII ст.
48. Особливості української художньої культури XIV – I пол. XVII ст.
49. Здобутки українського мистецтва XIV – I пол. XVII ст.
50. Митці України XIV – I пол. XVII ст.
51. Діячі української культури XIV – I пол. XVII ст. та їх роль в європейському та українському культурних просторах.
52. Характеристика української культури II пол. XVII – XVIII ст.
53. Західноєвропейське та українське бароко.
54. Бароко в мистецтві Західної Європи XVII ст.
55. Феномен козацького бароко.
56. Здобутки мистецтва українського бароко.
57. Українські митці II пол. XVII – XVIII ст.
58. Характеристика доби Просвітництва.
59. Мистецтво західноєвропейського класицизму.
60. Тенденції розвитку духовної культури II пол. XVII – XVIII ст. в Україні.
61. Розвиток освіти, науки, філософської думки в Україні II пол. XVII – XVIII ст.
62. Києво-Могилянська академія як культурно-освітній осередок.
63. Мистецтво України II пол. XVII – XVIII ст. як відбиття загальноєвропейських тенденцій (Ренесанс, бароко, класицизм).
64. Здобутки українського мистецтва II пол. XVII – XVIII ст.
65. Діячі української культури II пол. XVII – XVIII ст. та їх роль в європейському та російському культурних просторах.

66. XIX ст. в історії світової культури.
67. Особливості художньої культури Західної Європи XIX ст.
68. Провідні художні напрями європейського мистецтва XIX ст.
69. Західноєвропейські митці XIX ст.
70. Характеристика розвитку української культури XIX ст.
71. Духовні пошуки в Україні XIX ст.
72. Проблема шляхів розвитку нації і національної культури в XIX ст.
73. Діяльність української інтелігенції XIX ст.
74. Роль суспільних об'єднань у розвитку української культури XIX ст.
75. Розвиток науки й освіти в Україні XIX ст.
76. Харківський, Київський і Львівський університети як осередки духовної культури XIX ст.
77. Соціальне призначення мистецтва в Україні XIX ст.
78. Романтизм і реалізм в українському мистецтві XIX ст.
79. Митці України XIX ст.
80. Здобутки українського мистецтва XIX ст.
81. Характер духовних пошуків в Україні межі XIX – XX ст.
82. Головні риси світової культури XX ст.
83. Реалізм, модернізм, постмодернізм – головні світоглядні основи культури XX ст.
84. Культурна політика СРСР.
85. Культура УРСР.
86. Здобутки та втрати української культури за радянських часів.
87. Митці радянської України.
88. Діячі української культури XX ст. в українському та світовому культурних контекстах.
89. Здобутки українського радянського мистецтва.
90. Митці України XX ст.
91. Тенденції розвитку культури часів перебудови.
92. Тенденції розвитку української культури часів незалежності.
93. Проблеми сучасної української культури.
94. Розвиток української художньої культури часів незалежності.
95. Діячі культури незалежної України.
96. Митці незалежної України.
97. Здобутки мистецтва незалежної України.
98. Полілог культур як чинник розвитку української культури на межі XX – XXI ст.
99. Глобалізація та українська культура.
100. Національне та інтернаціональне в сучасній культурі України.

9. СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Абрамович С.Д. Світова та українська культура: навч. посіб. / С.Д. Абрамович, М.Ю. Чикарькова. – Л.: Світ, 2004. – 344 с.
2. Бокань В.А. Історія культури України: навч. посіб. / В.А. Бокань, Л.П. Польовий. – 3-є вид., стер. – К.: МАУП, 2002. – 256 с.
3. Історія світової та української культури: підруч. для вищ. навч. закл. / В.А. Греченко [та ін.]. – К.: Літера ЛТД, 2002. – 464 с.
4. Історія української культури / за заг. ред. І.П. Крип'якевича. – 4-е вид. – К.: Либідь, 2002. – 656 с.
5. Історія української культури: у 5 т. / голов. ред. В.А. Смолій. – К.: Наук. думка, 2003. – Т. 3.: Українська культура другої половини XVII–XVIII століть. – 1247 с.
6. Історія української культури: термінологічний словник: наук.-прак. вид. / авт.-уклад.: Л.В. Анучина [та ін.]; кер. кол. авт. В.О. Лозовой. – Х.: Колегіум, 2011. – 184 с.
7. Костенко Л. Гуманітарна аура нації, або Дефект головного дзеркала: лекція, прочит. в Нац. ун-ті “Києво-Могилянська акад.”, 1 верес. 1999 р. / Л. Костенко. – 2-е вид. – К.: Києво-Могилян. акад., 2005. – 32 с.
8. Крвавич Д.П. Українське мистецтво: навч. посіб.: у 3 ч. / Д.П. Крвавич, В.А. Овсійчук, С.О. Черепанова. – Л.: Світ, 2003. – Ч. 1. – 256 с.; 2004. – Ч. 2. – 268 с.
9. Культура і побут населення України: навч. посіб. / В.І. Наулко [та ін.]. – 2-е вид., допов. та переробл. – К.: Либідь, 1993. – 288 с.
10. Лекції з історії світової та вітчизняної культури: навч. посіб. / за ред. А.В. Яртися, В.А. Мельника. – Л.: Світ, 2005. – 568 с.
11. Мистецтво сучасної України: (до 205-річчя Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого): навч. посіб. / за ред. Л.В. Анучиної, О.В. Уманець. – Х.: Нове слово, 2009. – 92 с.
12. Булашев Г. Український народ у своїх легендах, релігійних поглядах та віруваннях / Г. Булашев; пер. Ю.Г. Буряка. – К.: Довіра, 2003. – 383 с.
13. Огієнко І. Українська культура: Коротка історія

культурного життя українського народу / І. Огієнко. – К.: Довіра, 1992. – 142 с.

14. Основи художньої культури: навч. посіб. для вищ. навч. закл. / за ред. В.О. Лозового, Л.В. Анучиної. – Х.: Основа, 1999. – Ч. 2.: Теорія та історія української художньої культури. – 444 с.

15. Попович М.В. Нарис історії культури України / М.В. Попович. – 2-е вид., виправ. – К.: АртЕк, 2001. – 728 с.

16. Українська культура в європейському контексті / за ред. Ю.П. Богуцького. – К.: Знання, 2007. – 679 с.

17. Українська та зарубіжна культура: підруч. / за ред. В.О. Лозового. – 2-е вид. – Х.: Одиссей, 2008. – 376 с.

18. Уманець О.В. Музична культура України другої половини ХХ століття: навч. посіб. / О.В. Уманець. – Х.: Регіонінформ, 2003. – 187 с.

19. Чижевський Д.І. Історія української літератури / Д.І. Чижевський. – К.: Академія, 2008. – 568 с.

20. Шейко В.М. Історія української культури: навч. посіб. / В.М. Шейко, Л.Г. Тишевська. – К.: Кондор, 2006. – 264 с.

21. Шейко В.М. Історія української культури: навч. посіб. / В.М. Шейко, В.Я. Білоцерківський. – К.: Знання, 2009. – 413 с.

ЕЛЕКТРОННІ ВИДАННЯ

Основи художньої культури [Електронний ресурс] / за ред. В.О. Лозового, Л.В. Анучиної. – Х.: Основа, 1999. – Ч. 2: Теорія та історія української художньої культури // Гуманітарні науки. № 1: зб. на допомогу учб. та наук. роботі студ. – [Б. м.], 2006. – 1 електрон. опт. диск (CD-ROM).

Українська та зарубіжна культура. Електронний комплекс навчальної дисципліни [Електронний ресурс]: навч. посіб. / Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. – Х., 2007. – 4 електрон. опт. диска (CD-ROM).

Шейко В. М. Історія української культури [Електронний ресурс]: навч. посіб. / В.М. Шейко, Л.Г. Тишевська. – К.: Кондор, 2006. – 1 електрон. опт. диск (CD-ROM). – (Додаток до книги на CD).

10. СЛОВНИК ОСНОВНИХ ТЕРМІНІВ

Абстракціонізм (лат. abstractio – абстрактне) – напрям у мистецтві ХХ ст., спрямований на відмову від відтворення реальної дійсності. У творах **А.** умовний, внутрішній світ митця відтворений за допомогою сполучення геометричних форм, плям і ліній тощо.

Авангардизм (франц. avant-gardisme – передовий загін) – явище в мистецтві, спрямоване на оновлення його змісту й форми. **А.** в мистецтві модернізму ХХ ст. об'єднує такі течії, як футуризм, дадаїзм та ін.

Автохтонний (грец. autochthon, від autos – сам, cht(h)on – земля) – місцевий, корінний, належний до певної території.

Агіографія (грец. hagios – святий і grapho – пишу, опи-сую) – вид церковної літератури, описи життя святих.

Агональність (грец. agon – боротьба, змагання) – змагальність, одна з рис доби Античності.

Акварель (франц. aquarelle, лат. aqua – вода) – 1) фарби (звичайно з клеєм), що розчиняють у воді; 2) техніка живопису, яка вирізняється особливо прозорою фактурою та чистотою кольорів.

Амбівалентність – двоїстість, одночасний прояв суперечливих якостей.

Амфітеатр (грец. amphí – з обох боків, навкруги, theatron – місце для видовищ) – 1) у театрі Давньої Греції місця для глядачів, які розташовані напівколом на схилах пагорбів; 2) у Давньому Римі відкрита споруда для масових видовищ із місцями для глядачів, розташованими уступами навколо овальної арени; 3) у сучасних театральних, концертних залах, цирках місця для глядачів, які розташовані за партером.

Анімізм (лат. anima; animus – душа, дух) – вірування в існування душ і духів, в одухотвореність всього в навколишньому світі.

Антеїзм (від імені давньогрецького героя Антея, який брав силу від Землі), або селянськість – риса українського менталітету, відчуття особливо міцної спорідненості із рідною землею.

Антропоцентризм – світоглядна настанова, згідно з якою людина є центром Всесвіту і культури.

Апокриф (грец. apokryphos – прихований, таємний) – літературні твори, не визнані церквою як канонічні.

Артефакт (лат. artefactum – штучно зроблений) – предмети та явища, створені людиною (які, на відміну від природи, мають штучне походження).

Архетип (грец. arche – початок, typos – образ) – 1) первісний образ, прообраз, ідея; 2) за теорією К.Г. Юнга – несвідомі психічні структури-образи, які лежать в основі певного типу культури та зумовлюють ставлення людини до дійсності.

Архітектура (лат. architectura, грец. – architektonike – будівельне (мистецтво)) – 1) вид мистецтва, метою якого є створення споруд, що відповідають утилітарним і духовним потребам людей; 2) діяльність щодо проектування й керівництва процесами будування споруд, яка поєднує в собі художні, технічні, наукові начала; 3) сукупність характерних ознак споруд певного періоду загальної історії.

Багатоголосся – вид музики, що передбачає одночасне звучання декількох голосів.

Базиліка (грец. basilike – царський дім) – прямокутна у плані споруда, розділена всередині двома поздовжніми рядами колон або стовпів на 3-5 частин (нефи, нави), середній з яких має більшу висоту, ніж інші.

Балет (франц. ballet – танець) – 1) вид мистецтва, який сполучає хореографію, музику і драматургічний задум, представлений у танцювально-музичних образах; 2) музично-драматичний твір, який виконується засобами танцю й пантоміми.

Барельєф (франц. bas-relief – низький рельєф) – скульптурне зображення або орнамент, що виступає над площиною фону менш ніж на половину об'єму предмета, що зображується.

Бароко (португ. perrola barroca – перлина неправильної форми; італ. barocco – вибагливий, химерний) – художній напрям у мистецтві кінця XVI – першої половини XVIII ст. **Б.** властиві контрастність, напруженість, динамічність образів, прагнення до величчя й розкоші, поєднання реальності та ілюзій, синтезу видів мистецтв.

Билина – 1) жанр руського фольклору; 2) героїко-патріотична пісня – сказання про богатирів та історичні події Давньої Русі.

Братства – національно-релігійні й просвітницькі суспільні організації XV – XVII ст. при православних церквах України, які боролися проти національного гноблення, насильницького окатоличення православного населення. Відкривали школи й друкарні.

Вертеп (у перекладі з давньослов'янського – печера, місце для укриття; місце, де народився Христос) – 1) народний український переважно ляльковий театр, розповсюджений у XVII – XIX ст., в якому ставилися вистави на біблійні та побутово-комічні сюжети; 2) невелика скриня у вигляді двоповерхового будиночка з ляльками-маріонетками; 3) народне українське дійство, яке розігрувалося акторами за біблійними й побутовими сюжетами.

Види мистецтва – історично усталені форми художньо-творчої діяльності, які різняться засобами матеріального втілення художнього образу (література, музика, кіно, театр, живопис, скульптура, архітектура тощо).

Вітраж (франц. vitrage, лат. vitrum – скло) – 1) вид образотворчого мистецтва; 2) орнаментальна або сюжетна композиція, створена із прозорого кольорового скла, частинки якого скріплюються металевим переплетінням.

Гіперреалізм (англ. hyperrealism – надреалізм, фотореалізм) – художній напрям, що виник наприкінці 60-х рр. XX ст.; ґрунтується на абсолютно точному, документальному відтворенні дійсності.

Гліптика (грец. glyptike, від glypho – вирізую) – мистецтво різьблення на коштовних або напівкоштовних каменях.

Горельєф (франц. haut-relief – високий рельєф) – скульптурне зображення, що виступає над площиною фону більш, ніж на половину об'єму предмета, що зображується.

Готичний стиль, готика (італ. gotico – готський, від назви германського племені готів) – 1) останній період західноєвропейського середньовіччя; 2) художній стиль кінця XII – XIV ст. у Європі, який вирізняється домінуванням вертикальних ліній.

Гравюра (франц. gravure – вирізати, висікати) – 1) вид графіки, в якому різними засобами гравірування на поверхні спеціальної пластини створюється друкований відбиток рельєфного зображення; 2) пластина, на якій вигрануване зображення.

Графіка (грец. graphike, grapho – пишу, креслю, малюю) – вид образотворчого мистецтва, заснований на мистецтві малюнку та друківаних художніх зображень, в яких домінують чорний і білий кольори.

Громади – ліберально-буржуазні об'єднання української інтелігенції у ХІХ ст., які існували у Санкт-Петербурзі, Києві, Полтаві, Харкові, Чернігові, Одесі. Громадівці вели культурно-просвітницьку, освітню роботу, метою якої були консолідація національно свідомих сил, запровадження україномовної освіти, збереження традиційних цінностей української культури.

Гуманізм – 1) визнання і захист гідності людини, її прав на всебічний розвиток і задоволення потреб, захист людяності в суспільних відносинах; 2) система поглядів доби Ренесансу, основною ідеєю якої є вивчення, дослідження того, що утворює сутність людського духу (studia humanitatis), на протипагу вивченню “божественного” (studia divina), утвердження людини як центру світу і культури.

Давньоукраїнська (давньоруська) мова – суміш церковнослов'янської і народної мови книжного й розмовного вжитку, яка існувала до середини ХVІІІ ст.

Деїсус (грец. deesis – моління) – вівтарна композиція, яка містить зображення Христа (посередині) і звернених до нього у молитовних позах Богоматері й Іоанна Хрестителя та інших осіб сакральної історії.

Декоративно-прикладне мистецтво – вид мистецтва, пов'язаний із художнім оформленням навколишнього середовища, зокрема побуту, й задоволенням естетичних і практичних потреб людини.

Диглосія – двомовність. За часів Київської Русі функціонування книжних (церковнослов'янської, давньоукраїнської) і розмовних мов, які мали різні сфери вжитку.

Документальний кінематограф – 1) різновид кіномистецтва; 2) кінофільм, створений на основі фіксації подій реаль-

НОГО ЖИТТЯ.

Дольмени (франц. dolmen, бретон. tol – стіл і men – камінь) – один із видів мегалітичної архітектури. Д. – величезні кам'яні брили й плити, поставлені вертикально й покриті зверху однією або кількома горизонтальними плитами.

Драма (грец. drama – дія) – 1) один із основних родів художньої літератури (поряд із лірикою й епосом); 2) твір у діалогічній формі для виконання на сцені, відзначений психологічною глибиною конфліктів.

Драматичний театр – різновид театру, де вистави створюються на основі драматургічних творів.

Дума – епічно-ліричний жанр української словесно-музичної народної творчості XV – XVII ст. Головними ознаками Д. є: історичний зміст, вільна ритміка, імпровізаційність, оповідальність.

Духовна культура – структурний елемент культури, сфера духовної діяльності людства, процес і результати цієї діяльності. Духовна культура є багатошаровим утворенням, вона пов'язана з такими формами суспільної свідомості, як міф, мораль, право, релігія, політика, мистецтво, філософія, наука, також із соціальними інститутами, які забезпечують її розвиток.

Експресіонізм (лат. expressio – вираження, виразність) – течія у західноєвропейському мистецтві в першій третині XX ст., спрямована на граничне вираження сильних негативних емоцій, відтворення відчуження людини від соціуму та відтворення дійсності через бурхливий рух, зіткнення сил, що ворожі людині.

Емаль (франц. email) – одна з технік декоративно-прикладного мистецтва, в якій міцне склоподібне покриття наносять на металевий предмет і закріплюють випалюванням.

Епос (грец. epos – слово) – 1) рід художньої літератури; 2) давня історико-героїчна пісня.

Естамп (франц. estampe) – 1) вид графіки; 2) техніка створення графічного зображення; 3) відбиток художнього зображення з друкарської форми, нанесеної на камінь, метал, деревину, лінолеум за допомогою різних матеріалів і технік.

Есхатологія (грец. eschatos – останній і ...логія) – філо-

софсько-релігійне вчення про кінець світу.

Етногенез – історичний процес походження етносів (від їх зародження до формування цілісної етносоціальної спільноти) та їх специфічних етнокультурних систем.

Етнос (грец. *ethnos* – народ, плем'я) – спільнота, об'єднана тривалим спільним проживанням на певній території, спільною мовою, культурою, самосвідомістю, менталітетом.

Жанр (франц. *genre* – рід, вид) – 1) тип художнього твору у поєднанні специфічних ознак його форми і змісту; 2) живопис, що втілює побутові сюжети (жанровий живопис).

Живопис – вид образотворчого мистецтва, специфіка якого полягає у створенні художніх творів за допомогою фарб, які наносять на будь-яку поверхню.

Зиккурат – давня культова споруда у вигляді вежі, яка складається з поставлених один на одного паралелепіпедів або зрізаних пірамід (від 3 до 7), що не мають інтер'єру (виняток – верхній об'єм, у якому містилося святилище).

Іконопис – християнський культовий станковий живопис.

Іконостас (ікона і грец. *stasis* – місце стояння) – 1) змістовно визначене розташування ікон на певній площині; 2) перегородка з іконами і різьбленими дверима у православному храмі, яка відокремлює вівтарну частину від його основної частини.

Імпресіонізм (франц. *impressionnisme, impression* – враження) – напрям у мистецтві останньої третини XIX – початку XX ст., який характеризується прагненням утілити короткочасні враження від дійсності.

Індивідуалізм – 1) в культурі доби Відродження – визнання унікальності, неповторності людської особистості; 2) одна з характерних особливостей українського менталітету.

Інструментальна музика – музика, що виконується на музичних інструментах, на противагу вокальній (співу).

Калокагатія (грец. *kalos* – прекрасний, *agathos* – добрий) – 1) ідеал єдності добра і краси в античній культурі; 2) гармонійне сполучення зовнішніх (фізичних) і внутрішніх (духовних) позитивних якостей людини.

Канон (грец. *kanon* – норма, правило) – 1) встановлені

та загальноприйняті положення, норми; 2) церковний **К.** – встановлені християнською церквою правила у сфері віровчення, культу, організації церкви; 4) у мистецтві – сукупність художніх прийомів або правил, що вважаються обов'язковими у той чи іншій період, а також твори, які є взірцем.

Кант (лат. *cantus* – спів, пісня) – рід побутової багатоголосної пісні (спочатку на релігійні тексти), розповсюдженої у Польщі, Білорусі, в Україні і Росії.

Катарсис (грец. *katharsis* – очищення) – очищення душі через переживання сильних емоцій, зокрема співчуття, в процесі сприйняття художнього твору.

Кераміка (грец. *keramike* – гончарство) – 1) гончарне мистецтво; 2) вироби з природної глини.

Кіномистецтво – синтетичний вид мистецтва, який об'єднує літературу, театр, образотворче мистецтво, музику тощо та фіксує реальну або художньо перетворену дійсність за допомогою кінозйомки.

Класицизм (лат. *classicus* – першокласний, взірцевий) – художній напрям у мистецтві XVII – початку XIX ст. в Європі. Головні ознаки **К.**: суворі стилістичні нормативи, ієрархія вищих і нижчих жанрів, звернення до античних зразків, підвищена увага до громадянських проблем, відтворення життя в ідеальних образах.

Кобзар – 1) український народний музикант і співець, виконавець народних пісень і дум, який супроводжує спів грою на кобзі (бандурі); 2) назва збірки поетичних творів Т.Г. Шевченка.

Колегіум – вищий навчальний заклад в Україні XVII – XVIII ст. (трюхмовний: слов'яно-греко-латинський).

Колт – давньоруська жіноча, найчастіше парна, прикраса XI – XIII ст. у вигляді порожнистої підвіски.

Комедія (грец. *komodia*) – жанр драми, в якому за допомогою різних форм комічного (гумор, іронія, сатира, сарказм та ін.) викриваються негативні сторони дійсності.

Концептуальне мистецтво (англ. *concept* – поняття, ідея, загальне уявлення) – явище мистецтва XX ст., яке синтезує науку, філософію та власне мистецтво. В **К. м.** створення художніх творів замінюється відтворенням художніх ідей (концеп-

тів) за допомогою написів, графіків, діаграм, схем тощо.

Космогонія (грец. kosmogonia – походження світу) – система уявлень про походження Космосу, космічних тіл, втілена у міфах, сказаннях, легендах давнього світу.

Кромлех (бретон. crom – коло і lech – камінь) – один із видів мегалітичної архітектури, величезні кам'яні плити і стовпи у вигляді круглого муру.

Кругла скульптура – скульптурне зображення, розраховане на огляд з багатьох кутів.

Кубізм (франц. cubisme, від cube – куб) – течія у мистецтві початку ХХ ст., спрямована на відтворення дійсності за допомогою геометричних форм.

Культура (лат. cultura – вирощування, обробка, виховання, освіта, розвиток) – людська діяльність щодо освоєння світу, у процесі якої створюються, зберігаються, розподіляються й поширюються, обмінюються й споживаються матеріальні та духовні цінності й сукупність цих цінностей.

Літопис – жанр епічної літератури Київської Русі, України, Росії.

Літургія – основне богослужіння у православних храмах.

Літургійна драма – вид середньовічного, переважно західноєвропейського, релігійного дійства, яке ґрунтується на інсценуванні окремих епізодів Євангелія.

Мегалітичні споруди (грец. megas – величезний і lithos – камінь) – споруди III – II-го тис. до н.е. з величезних необроблених або напівоброблених кам'яних брил.

Магія (лат. magia, грец. mageia – чаклунство, чарування) – сукупність дій, заснованих на переконанні щодо можливості впливу на дійсність шляхом відтворення бажаних ситуацій та результатів.

Матеріальна культура – структурний елемент культури, матеріальна діяльність та її результати, спрямовані на задоволення матеріальних потреб людини.

Меніри (бретон. men – камінь і hir – довгий) – різновид мегалітичної архітектури, вертикальні, стовпоподібні кам'яні блоки, іноді створюють довгі алеї або розміщуються у формі кола.

Менталітет, ментальність (лат. mentalis – розум, мис-

лення, напрям думок, склад душі) – соціально-психологічний феномен, сукупність образів і символів, які відтворюють уявлення конкретного соціуму про навколишній світ і зумовлюють соціальні дії людей.

Меса (франц. messe, пізньолат. missa) – 1) католицьке богослужіння; 2) багатоголосний циклічний хоровий музичний твір.

Мистецтво – одна з форм суспільної свідомості, спосіб практично-духовного освоєння світу через художній образ. **М.** – система конкретних видів (музика, література, живопис, скульптура та ін.), які засновані на специфічних засобах відображення дійсності.

Мімесис (грец. mimesis – імітація) – принцип художньої діяльності, заснований на наслідуванні природі.

Мініатюра (лат. minium – кіновар; сурик: червона фарба для розцвічування заголовних літер, франц. miniature, італ. miniatura) – 1) у літературі, театрі, музиці, цирку, на естраді – жанр малих форм, невеликий за розміром твір; 2) у живописі – твір малих розмірів, який відрізняється особливо тонкою манерою накладання фарб; 3) живописні зображення у вигляді заставок, сторінкових ілюстрацій, орнаментально прикрашених буквиць, що прикрашали й ілюстрували середньовічні рукописи.

Містерія (грец. mysterion – таємниця, таїнство) – 1) вид середньовічної західноєвропейської релігійної вистави: вільні, переважно віршовані інсценівки біблійних епізодів, у яких релігійні сцени чергувалися із вставними комедійно-побутовими сценами й розігрувалися на площах під час релігійних свят; 2) у культурі давніх цивілізацій – таємничі релігійні обряди, до участі в яких допускалися лише посвячені.

Міф (грец. mythos – сказання, легенда) – форма суспільної свідомості, синкретичне чуттєво-образне розуміння світу.

Міфологія (грец. mythos – легенда, сказання і logos – слово, мова) – сукупність міфів (оповідань, розповідей) про богів, героїв, демонів, духів та ін., що відтворювала уявлення людей про світ, природу і людство.

Модерн (франц. moderne – сучасний) – напрям у мистецтві кінця ХІХ – початку ХХ ст., для якого характерне прагнення до зовнішньої декоративності, вишуканості, орнаменталізму,

м'якості та плавності форм, казкових, фантазійних образів.

Модернізм (франц. modernise – новітній, сучасний) – загальне визначення напрямів мистецтва кінця XIX – XX ст. (кубізм, сюрреалізм, експресіонізм, абстракціонізм, дадаїзм, футуризм тощо). Основа **М.** – антитрадиціоналізм, антинормативізм, радикалізм, винятковий суб'єктивізм митця.

Мозаїка (франц. mosaïque) – вид образотворчого мистецтва, заснований на створенні зображень, виконаних з кольорових камінців, смальти, керамічних плиток та ін.

Монументальна скульптура (лат. monumentum – пам'ятник) – вид скульптури, призначений для певного архітектурного середовища. **М.с.** існує у вигляді монумента або пам'ятника, меморіальних споруд, декоративної скульптури, що прикрашає мости, будинки, сади, парки тощо.

Монументальний живопис – вид живопису, пов'язаний з конкретним архітектурним середовищем. Існує у вигляді мозаїки, фрески, вітража тощо.

Музика (грец. musike, буквально – мистецтво муз) – вид мистецтва, що відтворює дійсність у звукових художніх образах.

Нава (неф) (франц. nef, лат. navis – корабель) – відокремлене рядом колон чи стовпів витягнуте в довжину приміщення храму (або частина його), як правило, прямокутне у плані.

Натуралізм (лат. nature – природа) – напрям у мистецтві останньої третини XIX ст., спрямований на документально точне безстороннє відтворення дійсності.

Нація (лат. natio – народ, плем'я) – 1) політична спільнота громадян певної держави (політична нація); 2) етнічна спільнота (етнос) зі спільною територією проживання, культурою, мовою, менталітетом, а також самосвідомістю, яка характеризується відчуттям національної ідентичності, усвідомленням національної єдності і відмінності порівняно з іншими народами.

Образотворче мистецтво – сукупність видів мистецтва, що відтворюють дійсність у наочних образах, які сприймаються зорово. До **О. м.** належать: живопис, скульптура, графіка тощо.

Ода (грец. ode – пісня) – 1) жанр ліричної поезії й музики; 2) урочистий, патетичний, хвалебний твір.

Опера (італ. opera, буквально – твір) – жанр музично-

драматичного мистецтва, заснований на синтезі музики, слова, сценічної дії й образотворчого мистецтва.

Пантеїзм (грец. pan – все, theos – бог) – філософське вчення, яке зближує поняття “Бог” і “природа”, ототожнює їх і розглядає природу як утілення божества.

Пантеон (лат. pantheon, грец. pantheon – місце, присвячене всім богам) – 1) у давніх греків і римлян – храм, присвячений всім богам; 2) сукупність всіх богів того чи іншого культу; 3) усипальниця видатних людей.

Парсуна (викривлення слова “персона”) – твори українського, російського й білоруського портретного живопису кінця XVI – XVII ст., які зберігають прийоми іконопису.

Партесний спів (пізньолат. partes – голоси, у переносному смислі – хорова партія) – стиль української й російської багатоголосної хорової музики XVII – XVIII ст.

Патерик (грец. paterikon, pater – батько) – збірка житій християнських монахів, святих отців церкви, зібрання їх повчальних висловів.

Периптер (грец. peripteron, peri – навкруги, навколо, біля, pteron – крило, бічна колонада) – основний тип давньогрецького храму, в якому прямокутна будівля з чотирьох боків оточена колонадою.

Поезія (грец. poiesis – творчість) – вид літератури, побудований на віршованій, ритмічній мові.

Полемічна література – різновид української літератури XVI – XVII ст., головною метою якої було відстоювання православної віри.

Поліфонія (грец. poly – багато, багато що, phonia – звук, голос) – вид багатоголосся, заснованого на сполученні самостійних мелодій.

Постмодернізм (лат. positus – після, франц. modernise – сучасний) – широке коло явищ художньої культури останньої чверті XX ст., яким притаманні відсутність світоглядної і стильової домінанти, звернення до традицій, використання надбань різних художніх напрямів і стилів, гра з текстами тощо.

Примітивізм (лат. primitivus – перший, ранній) – мис-

тецтво, засноване на наслідуванні первісного мистецтва, зразків народного мистецтва та дитячої творчості.

Проза (лат. *prosa (oratio)* – цілеспрямована мова) – вид літератури, побудований на неримованій мові.

Реалізм (лат. *realis* – суттєвий, дійсний) – напрям у мистецтві, який правдиво, об'єктивно й повно відображає дійсність.

Рельєф (франц. *relief*, лат. *relevo* – піднімаю) – вид скульптури, в якому зображення опукле (або заглиблене) щодо площини.

Реформація (від лат. *reformatio* – перетворення, виправлення) – релігійний та соціально-політичний рух в Європі XVI – XVII ст., пов'язаний з боротьбою за оновлення католицької церкви через повернення до ранньохристиянських ідей. Результатом **Р.** є розкол католицької церкви й виникнення протестантських церков (лютеранська, кальвіністська, англіканська) і сект (анабаптизм, антитринітаризм та ін.).

Ритуал (лат. *ritualis* – обрядовий) – 1) сукупність і встановлений порядок обрядових дій; 2) форма складної символічної поведінки, впорядкована форма дій.

Рококо (франц. *rococo* – раковина) – художня течія у мистецтві Європи XVIII ст., яка вирізняється домінуванням образів гри та розваги, тяжінням до асиметричності, деталізації, декоративності, вишуканості форм, елітарності.

Романський стиль (франц. *roman*, лат. *romanus* – римський) – стиль західноєвропейського середньовіччя (XI – XII ст.), в якому переважала орієнтація на римські начала, монументальність, суворість. Найбільш яскраво виявився в замкових і монастирських комплексах.

Романтизм (франц. *romantisme*) – художній напрям у мистецтві XIX ст., визначальними рисами якого є: інтерес до історичного минулого народів, уведення фольклору у професійну художню творчість, протиставлення ідеалу і дійсності, втеча від реальності в ідеалізований минулий або фантастичний світ, конфлікт людини та соціуму, добра і зла, абсолютизація особистості, відмова від суворої нормативності.

Сакральний (лат. *sacer* – священний) – священний.

Самодетермінованість (самообумовленість) – відсут-

ність попереднього досвіду, віднаходження потенцій розвитку культури з самої себе; одна з рис первісної культури.

Секуляризація (пізньолат. *saecularis* – мирський, світський) – процес надання культурі світського характеру.

Сентименталізм (франц. *sentiment* – почуття) – художня течія у мистецтві II пол. XVIII ст., доміантною якої є оспівування людських почуттів.

Символізм (франц. *symbolisme*, грец. *symbolon* – знак, символ) – художній напрям, який ґрунтується на інтуїтивному розумінні світу та його відтворенні через систему символів.

Симфонічна музика – інструментальна музика для симфонічного оркестру.

Синкретизм (грец. *synkretismos* – об'єднання) – злитність, нерозчленованість, що характеризує стан первісної культури.

Складень – ікона, яка складається з двох (диптих), трьох (триптих) або декількох (поліптих) частин.

Скульптура (лат. *sculptura, sculpro* – висікаю, вирізую) – вид образотворчого мистецтва, який утілює світ у пластичних художніх образах, об'ємних зображеннях.

Смальта (нім. *smalte*, італ. *smalto* – емаль) – кольорове напівпрозоре скло, що застосовується для виготовлення мозаїки.

Соборність – відчуття єдності спільноти.

Соціалістичний реалізм – художній метод мистецтва СРСР, який заснований на принципах класовості, партійності і народності та спрямований на художнє втілення комуністичної ідеології.

Спадкоємність – зв'язок між явищами у природі, суспільстві й культурі в процесі їх розвитку.

Станкове мистецтво – твори мистецтва, створені на спеціальному верстаті.

Сюрреалізм (франц. *surrealisme* – надреалізм) – художній напрям 20-х рр. XX ст., в якому сфера підсвідомості є єдиною можливою реальністю для художника.

Театр (грец. *theatron* – місце для видовищ, видовище) – вид синтетичного мистецтва, в якому образне відображення дійсності втілюється через акторську гру і режисерський задум.

Телебачення (грец. *tele* – вдалину) – синтетичний вид

мистецтва, який вирізняється періодичністю зв'язку з аудиторією, камерністю сприймання, інформативністю, мобільністю та масовістю.

Теоцентризм – світоглядна настанова доби Середньовіччя, в якій Бог є центром світу.

Тотемізм (англ. totemism – із мови індіців, що означає “його рід”) – віра у кровну спорідненість родової групи з твариною, рослиною, предметом або явищем природи.

Трагедія (грец. tragoidia – пісня козлів) – драматичний жанр, в основі якого – напружена боротьба, особиста або суспільна катастрофа, нерозв'язувана колізія, що звичайно закінчується загибеллю героя.

Традиція (лат. traditio – передача) – збереження і передача елементів культури від покоління до покоління.

Фаталізм (лат. fatalis – роковий, fatum – рок, доля) – віра у невідворотність долі.

Фетишизм (португ. feiticão – чародійство, амулет) – віра у надприродні властивості окремих неживих предметів.

Фреска (італ. fresco – свіжий) – живопис на свіжій вогкій штукатурці.

Футуризм (лат. futurum – майбутнє) – течія у європейському мистецтві 10 – 20-х рр. ХХ ст., головними рисами якої є культ техніки, урбанізація, динамізм, дисгармонійність тощо.

Хореографія (грец. choreia – танок і ... графія) – вид мистецтва, в якому художні образи створюються за допомогою танцювальних рухів.

Хрестово-купольний храм – тип християнського храму, який у плані виглядає як хрест і увінчується куполом (банею).

Церковнослов'янська (давньослов'янська) мова – книжна мова церковного вжитку.

Шкільна драма – драматичний жанр, заснований на релігійній, історичній і міфологічній тематиці.

ЗМІСТ

1. Вступ.....	3
2. Загальний розрахунок годин лекцій, семінарських занять, самостійної роботи.....	4
3. Програма навчальної дисципліни “Історія української культури”.....	5
4. Плани семінарських занять.....	10
5. Поточний (модульний) та підсумковий контроль знань студентів.....	16
6. Індивідуальна робота студентів.....	18
7. Критерії оцінювання успішності студентів.....	20
8. Програмні питання з навчальної дисципліни.....	22
9. Список літератури.....	25
10. Словник основних термінів.....	27

Навчальне видання

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК

ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
ТА СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ»

(відповідно до вимог ECTS)
для студентів I курсу

У к л а д а ч і : ЛОЗОВОЙ Віктор Олексійович,
АНУЧИНА Любов Василівна,
ПАСМОР Надія Петрівна,
САВЧЕНКО Ганна Сергіївна,
СЕРДЮК Олександр Віталійович,
СТАСЕВСЬКА Оксана Анатоліївна,
УМАНЕЦЬ Ольга Віталіївна

Відповідальний за випуск *В. О. Лозовой*

Редактор *Л. М. Рибалко*
Комп'ютерна верстка *Л. П. Лавриненко*

Підписано до друку 30.08.2011. Формат 60×84 ¹/₁₆. Папір офсетний.
Гарнітура Times. Умов. друк. арк. 3,25. Обл.-вид. арк. 1,75.
Вид. № 615. Тираж 500 прим.

Видавництво «Право» Національної академії правових наук України та Національного
університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»
Україна, 61002, Харків, вул. Чернишевська, 80а

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції — серія ДК № 559 від 09.08.2001 р.

Надруковано в друкарні «Манускрипт»
тел. (057) 758-35-98